

EDWARD HALLETT CARR
Milliyetçilik ve Sonrası

Nationalism and After

© 1945 Edward Hallett Carr

© 2007 The Estate of Edward Hallett Carr

Bu kitabın yayın hakları Akcalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla
Curtis Brown Group Limited'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 86 • Araştırma-İnceleme Dizisi 17

ISBN-13: 978-975-470-029-9

© 1990 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1-6. BASKI 1990-2015, İstanbul

7. BASKI 2019, İstanbul

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ-DİZİN Mustafa Şahin

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

EDWARD HALLETT CARR
**Milliyetçilik
ve Sonrası**

Nationalism and After

ÇEVİREN *Osman Akınhay*

EDWARD HALLETT CARR 28 Haziran 1892'de Londra'da doğdu. 3 Kasım 1982'de Cambridge'de öldü. 1916'da Dışişleri Bakanlığı'nda çalışmaya başladı. 1919'da İngiliz delegasyonu ile Versailles Konferansı'na katıldı. İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nda kurulan Sovyetler Birliği Dairesi'nde çalışmalarını sürdürdü. 1936'da bakanlıktan ayrılarak çeşitli üniversitelerde öğretim üyeliği yaptı. 1941-46 yılları arasında *The Times*'da yayın yönetmen yardımcısı olarak çalıştı. Carr'a göre tarihçi, olguları ya da kişisel yorumunu öne çıkarmamalı, tarihçi ile olgular arasındaki karşılıklı ve kesintisiz etkileşim sürecinde, bugün ile geçmiş arasındaki diyalogu sürekli kılmalıdır. Bu nedenle tarihçi, sunduğu olguların doğruluğunu kanıtlamanın ötesinde, araştırdığı konuyla ilgili bilinen ya da bilinebilecek tüm verileri ele almak zorundadır. Başlıca Eserleri: *Milliyetçilik ve Sonrası* (çev. Osman Akınhay, İletişim, 1990), *Dostoyevski* (çev. Ayhan Gerçeker, İletişim, 1990), *Tarih Yazımında Nesnellik ve Yanlılık* (çev. Özer Ozankaya, Imge, 2005), *1917* (çev. Begüm Adalet, Birikim, 2007), *Devrim Okumaları* (çev. Elif Gazioglu, Daktylos, 2008), *Michael Bakunin* (çev. Pelin Siral, İletişim, 2009), *Karl Marx* (çev. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim, 2010), *Komintern ve İspanya İç Savaşı* (çev. Ali Selman, İletişim, 2010), *Komintern'in Alacakaranlığı* (çev. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim, 2010), *Yirmi Yıl Krizi (1919-1939)* (çev. Can Cemgil, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2010), *Lenin'den Stalin'e Rus Devrimi, 1917-1929* (çev. Levent Cinemre, Yordam Kitap, 2011), *Romantik Sürgünler* (çev. Selda Somuncuoğlu, İletişim, 2012), *Bolşevik Devrimi 1917-1923* (çev. Orhan Suda ve Tuncay Birkan, Metis, 2012), *Tarih Nedir?* (çev. Misket Gizem Gürtürk, İletişim, 2012).

“Milliyetçilik, ne özgürlüğü ne de refahı amaçlar; her ikisini de, ulusu, devletin kalıbı ve ölçütü haline getirmesinin zorunlu gerekliliğine feda eder. Gelişmesi, hem manevî hem de maddi yıkımla damgalanacaktır.”

Acton (1862)

İÇİNDEKİLER

I

MİLLİYETÇİLİĞİN TIRMANIŞI

Birinci Dönem	13
İkinci Dönem	19
Üçüncü Dönem	31
Zirveye Çıkışı	41
Dördüncü Bir Dönem mi?	51

II

ENTERNASYONALİZMİN GELECEĞİ

Birey ve Ulus	59
Uluslararası Düzende Güç	73
İlkeler ve Amaçlar	83
EK	93

I

MİLLİYETÇİLİĞİN
TİRMANIŞI

Modern anlamıyla ulusların, Orta Çağ Hıristiyanlık âleminin uluslararası (ya da daha doğrusu, uluslararası-öncesi) düzeninin bozulmasının ürünü olduğu; ulusların, Rönesans'ın maceracı ve mağrur bireycilik ruhunun bütünlüyci bir ulusal düzlemdeki yansımaları temsil ettiği, yaygın bir kanıdır. Ayrıca, terimin çağdaş anlamıyla uluslararası ilişkilerin, yakın zamanlardaki savaflara farkedilebilir ölçüde benzeyen uluslararası savafların yapılmaya başlandığı ve modern uluslararası hukukun ilk biçimlendiği 16. ve 17. yüzyıllara dayandığı da varsayılır. Bu varsayımlar genel hatlarıyla doğrudur. Bunlardan başka, “ulusların temel karakterinin ve uluslararası ilişkilerden doğan sorun türünün son üç-dört yüzyılda az çok değişmeden kaldığı” şeklinde sık sık yapılan üçüncü bir varsayım daha vardır ama, o pek sağlam temellendirilmiş değildir. Modern uluslararası ilişkiler tarihi, siyasal bir varlık olarak ulusa ilişkin oldukça farklı görüşlerle ayırđedilen ve birbiriyle kısmen örtüşen üç döneme ayrılır.¹ Birinci dönem, Fransız Devrimi ve

1 Bu konuya ilişkin kelime hazinesi, kötü ün yapmış tuzaklarla doludur. “Ulus” sözcüğü, 16. ya da 17. yüzyıldan itibaren, diğer dillerdeki eşanlamlı karşılıkla-

(uzantısını ve son gösterisini Viyana Kongresi'nin oluşturduğu) Napoleon savaşlarıyla sona erdi. İkinci dönem asıl olarak Fransız Devrimi'nin ürünüydü ve temelleri her ne kadar 1870'den sonra ciddi ölçüde sarsılmış da olsa, (gecikmiş son sözü olarak Versailles Antlaşması'yla birlikte) 1914 felaketine kadar sürdü. Ana özellikleri 1870'den sonra biçimlenmeye başlayan üçüncü dönem, en üst noktasına 1914 ile 1939 yılları arasında ulaştı. Üçüncü dönemden, üçüncü dönemin kendinden öncekilerden ayrıldığı kadar, karakter bakımından keskin biçimde farklılaşmış bir dördüncü döneme geçip geçmediğimizi söylemek için ise, galiba hâlâ çok erkendir.

ıyla birlikte, Batı Avrupa'da başlıca siyasal birim için kullanılan en doğal sözcük oldu: bu, "devlet" sözcüğü ile "devlet" sözcüğünün eşanlamlı karşılıklarından türetilen sözcüklerin yetersizliğini ve onların yerine "ulusal" ya da "ulusallaştırma" gibi sözcüklerin kullanılmasını açıklar. Bunun yanında, Habsburg ve Romanov hanedanları uluslar değil, imparatorluklardı. Renksiz yasal "devlet" sözcüğü ise, çok sayıdaki küçük Alman ve İtalyan devletlerini olduğu kadar, bu hanedanların her ikisini ve Batı Avrupa uluslarını da kapsıyordu. "Ulus" sözcüğü ve onun eşanlamlı karşılıkları, Orta ve Doğu Avrupa'da da, ırka ya da dile dayanan bir grup anlamına geliyorlar ve 19. yüzyıldan önce hiçbir siyasal önem taşıyorlardı. Bu tür grupların siyasal bağımsızlık ve devlet kurma haklarının varlığı ("ulusların kendi kaderini belirlemesi") öğretisinin yavaş yavaş geçerlilik kazanması bu sıralardadır. Aynı biçimde, İskoç, Gal ya da Hint "ulusları"ndan söz edilmesine daha az rastlanmasına rağmen, İskoç, Gal ya da Hint "milliyetçiliği"nden bahsetmek, son zamanlarda bir gelenek halini aldı. Bundan başka, "ulus"un [federal] ana birim için, "devletler" in ana birimi meydana getiren [federal] parçalar için kullanıldığı ve bu parçaların hiçbir uluslararası itibar taşımadığı Birleşik Devletler teriminin kullanılmasıyla, terminoloji daha da karmaşık hale geliyor. Amerikalılar açısından, Milletler Cemiyeti'ni "Devletler Cemiyeti" olarak adlandırmak saçmalamak olurdu.

Birinci Dönem

Birinci dönem, Orta Çağ'ın imparatorluk ve kilise birliğinin tedrici dağılışı ile ulusal devlet ve ulusal kilise düzeninin kurulmasıyla başlar. Yeni ulusal birimde üstün çıkmış olan, normal olarak, *cuius regio, eius religio*² ilkesine dayalı dünyevi güçlerdir; ama bölgesel egemenliği bir piskoposun ya da kardinalin elinde tutmasında da kural dışı hiçbir şey yoktu. Dönemin esas karakteristiği, ulusun hükümdarın kişiliğinde somutlaşmasıydı. Luther, “piskoposları ve prensleri” Alman ulusunun mimarları olarak görüyordu. XIV. Louis, Fransız ulusunun “tümüyle Kral'ın kişiliğinde yaşadığını” düşünüyordu. 19. yüzyıl başlarında yaşadığı halde daha önceki dönemin düşüncelerini taşıyan De Maistre, ulusun “hükümdar ile soyluluk”tan meydana geldiğini ileri sürüyordu.³ Ulus-

2 Tek ülke, tek din – ç.n.

3 Bunlar ve ilgili diğer aktarmalar F. Hertz, *Nationality in History and Politics* s. 274-5, 314, 374'te bulunabilir. Doğu Avrupa'nın çoğunda, ulusun üst sınıflarla sınırlanması 19. yüzyılda hâlâ geçerliydi. “Bir 19. yüzyıl Hırvat toprak sahibinin, Hırvat ulusunun bir üyesi olarak, köylüsünden çok atını görmeyi tercih ettiği söylenirdi” (*Nationalism, A Report by a Study Group of the Royal Institute of International Affairs*, s.96) 19. yüzyılın ortalarında ve hatta daha sonra, Polonya üst sınıfını Lehçe konuşan köylülükten ayıran mesafe hâlâ o kadar büyük-

lararası ilişkiler, krallar ve prensler arasındaki ilişkiler; evlenmeden doğan akrabalıklar da, usule uygun bir diplomasi aracıydı. 17. ve 18. yüzyıl hükümdarlarının davranışları, bu göreneğe kusursuzca uyuyordu. Monark'ın ülke içindeki mutlak gücüne karşı çıkılabildi; Büyük Friedrich bile kendisini devletin “bir numaralı hizmetkâr”ı olarak tanımlıyordu. Ama diğer monarklarla uluslararası ilişkilerde, kendi “tebaası” ve “mülkü” üzerinde otoriteye sahip biri olarak konuştuğundan da hiç kimse kuşku duymuyordu. Bu tebaa ve mülk, kişisel ya da hanedanı ilgilendiren nedenler için özgürce pazarlık konusu yapılabiliyordu. Egemenlik öğretisi, bu otorite gerçek olarak kaldıkça anlam taşıyordu ve “hükümdar efendimiz kral” deyişi, henüz törensel bir söz kalıbına dönüşmemiştir.

Uluslararası hukuku doğuran koşullar bunlardı. Bu hukuk, öncelikle yöneticiler olarak yetkiyi kendinde toplamış bireylerin karşılıklı ilişkilerini düzenleyen bir kurallar dizisiydi. Bir antlaşma, hükümdarlar arasında sonuçlandırılan bir sözleşmeydi: henüz yokolmamış bir biçim. Antlaşmanın uygulanmasının garantisi ise hükümdarın kişisel iyi niyetiydi. Grotius, *De Juri Belli ac Pacis*'in⁴ sonuç bölümünde, “kralların görevinin, önce vicdan sonra da krallık gücü otoritesinin dayandığı ‘şan’ adına iyi niyeti titizlikle uygulamak” olduğuna dikkat çekiyordu. Hepsi ortak bir dil konuşan, ortak bir geleneğe sahip ve tebaalarının itaatkârlıklarının korunmasındaki ortak çıkarın bilincine varmış “Monarklar enternasyonalı”, tümüyle kurgusal bir şey olmadığı gibi, her halükârda ortak bir değerler standardının resmen tanınmasını da sağlamıştı. Hıristiyanlık âleminin birliği ve doğal hukukun geçerliliğinden türeyen bir yükümlü-

tü ki, Lehçe konuşan köylüler kendilerini genellikle Polonya ulusunun parçası saymazlardı.

4 Savaş ve Barış Hukuku – ç.n

lük duygusu –Bracton’un formülüyle; *rex non debet sub homine, sed sub Deo ac lege*–⁵ Aydınlanma düşüncesinin dünyevî süslerinde yaşıyordu. Monarklar kendi otoritelerinin temeli olarak hukukun kutsallığını ileri sürünce, birbirleriyle ilişkilerinde açıkça ve bile bile buna karşı çıkamazlardı. “Benim ülkem, doğru ya da yanlış” sloganını ilk bulan, bir 17. ya da 18. yüzyıl otokrati değil, Amerikalı bir 19. yüzyıl demokratiydi.

Olayların bu akışı içinde, monarkların savaşları ile özel kişilerin hukukî davaları arasında genel bir benzetme yapılmıştı. Grotius’un açıklıkla ileri sürdüğü gibi, hukuki davaların haklılığının dayandırılabilceği nedenler, savaş sürdürmeyi haklı kılan nedenlerin aynısıdır. Savaşan bir hükümdar, düşmanının tebaasına acı çektirmek ya da zarar verdirmek için, mahkemeye başvuran bir vatandaşın hasmının adamlarına acı çektirip zarar verdirtmek için duyduğu arzudan başka bir şey duymuyordu. Düşman ülkenin tebaası, hükümdarın zorla ya da kiralayarak topladığı askerlerin zorbalığından ve vahşetinden gerçekten ıstırap çekebilirlerdi ve genel olarak çetkiler de; fakat o hükümdarın kendi tebaası da bu tehlikelerin dışında değildi. Uluslararası hukukun başlangıç tarihinin geniş bir kısmı, savaşçı olmayanların mülkünü ve ticaretini korumak için gerekli kuralların geliştirilmesinden oluşmuştu. Sivil kesimler aslında kavgaya taraf değillerdi. 18. yüzyıl birçok savaşta tanık oldu; ama bu yüzyıl aynı zamanda önde gelen Avrupa ülkelerinde, kabul gören ortak bir dil olarak Fransızca ile birlikte, eğitim görmüş sınıfların kendi aralarındaki özgür ve dostça ilişkiler açısından modern tarihin en “enternasyonal” dönemi de. Siviller, kendi hükümdarları savaş halindeyken istedikleri yere gidebiliyor ve birbirleri ile özgürce iş ilişkilerine girebiliyorlardı. Bu kuralların

5 Kral, insana değil, Tanrı’ya ve Hukuka bağlıdır – ç.n.